

ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНІ ЦЕНТРИ ЯК КЛЮЧОВА ЛАНКА В СИСТЕМІ ПІДТРИМКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Воротинцева Олена Олександрівна

*завідувач ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти
Комунальний заклад «Закарпатський інститут післядипломної
педагогічної освіти» Закарпатської обласної ради
м. Ужгород, Україна*

Утьосова Олена Іванівна

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної, початкової та інклюзивної освіти
Комунальний заклад «Закарпатський інститут післядипломної
педагогічної освіти» Закарпатської обласної ради
м. Ужгород, Україна*

На сьогоднішній день, попри виклики війни, одним із найвагоміших досягнень державної політики у сфері освіти є забезпечення доступу осіб з особливими освітніми потребами (ООП) до навчання, зокрема інклюзивного, яке може бути організоване в будь-якому закладі освіти, а в перспективі – у кожному. Ідеться, насамперед, про дітей з ООП – це здобувачі освіти, які потребують додаткової педагогічної підтримки та адаптації освітнього середовища відповідно до їхніх індивідуальних потреб, що і зумовлює **актуальність** обраної теми.

Мета: окреслення ролі інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ) як ключової ланки в системі підтримки здобувачів освіти з ООП, аналіз їх функціонального призначення, нормативного забезпечення та практичного внеску у реалізацію індивідуальних освітніх траєкторій (ІОТ) в умовах інклюзивного навчання; висвітлення потенціалу ІРЦ у міжвідомчій взаємодії, ресурсному супроводі та формуванні безбар'єрного освітнього середовища, що відповідає сучасним викликам і потребам здобувачів освіти з ООП.

Виклад основного матеріалу. Наразі відбувається заміна поняття «діти з особливими освітніми потребами», яке широко використовувалося, на «особи з особливими освітніми потребами», що є результатом розвитку інклюзивної та правозахисної практики в освіті. Дане визначення охоплює не лише дітей, а й підлітків та дорослих, які

здобувають освіту в різних формах, краще узгоджується із законодавством, яке передбачає право на освіту для всіх, незалежно від віку, акцентує увагу на людині загалом, а не лише на її віці чи стані здоров'я та відповідає міжнародним стандартам, наприклад, Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, в якій використовуються саме такі формулювання – «persons with disabilities» або «persons with special educational needs» [1], що гармонізує українську освітню термінологію з міжнародною практикою. Відповідно до законодавства, утворитися інклюзивний клас/група у закладі освіти може лише на основі заяви батьків (законних представників) здобувача освіти з ООП та висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи (КО) від ІРЦ. Саме педагогічні працівники ІРЦ мають виняткове право встановлювати факт наявності/відсутності ООП/освітніх труднощів у особи. Висновок про КО також є обов'язковим для зарахування до закладу спеціальної освіти чи навчально-реабілітаційного центру (абз. 2 п. 99 Положення про спецшколу та п. 92 Положення про НРЦ) [2], створення спеціального класу у ЗЗСО [3].

Таким чином, ІРЦ стає ключовою ланкою в системі підтримки здобувачів освіти з ООП, а також одним із суб'єктів реалізації *Концепції інклюзивної освіти та Концепції НУШ*. У законі «Про освіту» (2017) вперше вказується на створення ІРЦ, як складову цього процесу (ст. 20 п. 3). Наступним кроком стало введення у дію Постановою Кабінету Міністрів України *Положення про інклюзивно-ресурсний центр* (2017). Це основний нормативно-правовий акт, що регулює діяльність ІРЦ – установ, які забезпечують психолого-педагогічний супровід осіб з ООП на всіх рівнях освіти. У грудні 2024 року внесено зміни до Положення про ІРЦ [4], що розширили його функції, дозволивши надавати послуги не лише дітям з ООП з 2 до 18 років, але й немовлятам, підліткам та дорослим, що сприяє забезпеченню безперервної підтримки осіб з ООП та відповідності міжнародному праву. У 2020 році створено систему автоматизації роботи ІРЦ (АС «ІРЦ») [5], яка значно полегшила та підвищила прозорість роботи педагогів. Наразі до ІРЦ через систему можна звернутися по всій території України (крім тимчасово окупованих). Станом на жовтень 2025 року їх налічувалося 723 [6].

У загальній частині Положення про ІРЦ визначено головну мету утворення ІРЦ – забезпечення права осіб з ООП на здобуття освіти «шляхом проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку особи та забезпечення їх системного кваліфікованого супроводу» [4]. Відповідно до статті 43 Положення про ІРЦ, реалізацію окресленої мети «забезпечують педагогічні працівники –

керівник (директор), завідувач філії (за наявності філії), фахівці (консультанти) інклюзивно-ресурсного центру (практичні психологи, вчителі-реабілітологи, вчителі-логопеди, інші вчителі-дефектологи)» [4]. Тобто, основні завдання, які покладено на ІРЦ пунктом 8 Положення, однакові для усіх педагогів установи (крім управлінських функцій керівника (директора) ІРЦ), що зазначені в пункті 42 [4] та потребують відповідних компетентностей від них, зокрема й проєктувальної для якісної побудови ІОТ для осіб з ООП, що є проявом індивідуалізації в освітньому процесі та реалізацією основних положень вищезазначених нормативно-правових актів та наукових досліджень, що формують освітню філософію та політику нашої держави.

Одним із фундаментальних державних документів з цього питання є *Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року (2024)* [7], яка охоплює всі ключові сфери, пов'язані зі створенням інклюзивного освітнього середовища в Україні, у тому числі й удосконалення системи моніторингу, підвищення якості послуг ІРЦ, ресурсне забезпечення та підвищення компетентностей педагогів. Це передбачено реалізацією операційного плану на 2024–2026 роки, який є першим етапом її реалізації. Відповідно до першої визначеної стратегічної цілі у документі, дії та роль ІРЦ для її реалізації очевидні:

1. Участь у проєктуванні ІОТ педагогічними працівниками ІРЦ оптимізує соціально-педагогічну діяльність педагогів у закладах освіти, дає більше можливостей осіб з ООП, враховуючи їх різноманітні освітні потреби.

2. Педагоги ІРЦ є ключовими фігурами у проєктуванні ІОТ, учасниками команди психолого-педагогічного супроводу (КППС) та посередниками між представниками різних інституцій, які дотичні до процесу соціалізації особи з ООП.

3. Об'єктивне визначення потреб сприяє усуненню бар'єрів, які перешкоджають участі особи в освітньому процесі, опанування професії (за можливістю) та успішній соціалізації.

Для реалізації стратегічної цілі «Отримання кожною особою якісних освітніх послуг відповідно до індивідуальних потреб у комфортному, безпечному, безбар'єрному, дружньому до кожного учасника освітнього процесу інклюзивному освітньому середовищі» педагоги ІРЦ:

1. Популяризують послуги центрів та необхідність звернення до них «для отримання консультативної, психологічної допомоги батькам, іншим законним представникам осіб з ООП у формуванні позитивної мотивації щодо розвитку таких осіб та підвищення обізнаності щодо організації їх навчання й виховання.

2. Надають рекомендації педагогам закладів освіти щодо розроблення ІПР.

3. На сайтах центру, через зустрічі, обговорення, ЗМІ інформують населення про наявні соціальні, реабілітаційні послуги та шляхи звернення за ними.

Для реалізації стратегічної цілі «Прийняття українським суспільством багатоманітності людини та врахування потреб усіх учасників освітнього процесу» дії та роль ІРЦ відповідні:

1. Розвиток толерантного ставлення до різноманітності, наприклад, просвітницька діяльність, спрямована на формування позитивного ставлення до осіб з ООП та розуміння важливості інклюзії.

2. Сприяння збільшенню частки осіб з ООП, які працевлаштувалися та успішно пройшли соціальну адаптацію.

Висновки. Зважаючи на викладене, можна стверджувати, що ІРЦ відіграють критично важливу роль у реалізації державної політики щодо забезпечення права осіб з ООП на якісну освіту. Їхня діяльність безпосередньо впливає на досягнення цілей нормативно-правових актів, спрямованих на соціалізацію, розвиток та інтеграцію здобувачів освіти з ООП. У сучасних умовах, коли зростає суспільний запит на індивідуалізовану освітню підтримку, а професійні стандарти для керівників і фахівців ІРЦ ще не розроблені, навантаження на ці центри постійно збільшується. Відсутність чітких професійних рамок, водночас із необхідністю високої компетентності у проєктуванні ІОТ, створює ризики нерівного доступу до якісної освітньої підтримки. Це засвідчує наявність системної проблеми, яка має не лише організаційний, а й соціальний вимір. Рівень професійної підготовки фахівців ІРЦ прямо корелює з ефективністю освітніх траєкторій та успішністю соціалізації осіб з ООП. Тому питання функціонування ІРЦ потребує подальших наукових досліджень, зокрема щодо: розробки професійних стандартів для фахівців ІРЦ; визначення оптимальних моделей міжвідомчої взаємодії; оцінки впливу ІРЦ на якість реалізації ІОТ; формування системи моніторингу результатів інклюзивного навчання. Лише на основі глибокого аналізу та науково обґрунтованих рішень можна забезпечити сталий розвиток ІРЦ як ключової ланки підтримки інклюзивної освіти в Україні.

Література

1. Сайт Ради Європи. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про права людей з інвалідністю (неофіційний стислий виклад). URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities>

2. Про затвердження Положення про спеціальну школу та Положення про навчально-реабілітаційний центр : Постанова Каб. Міністрів України від 06.03.2019 № 221 : станом на 6 верес. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/221-2019-п#Text>

3. Про затвердження Порядку утворення та умов функціонування спеціальних класів у закладах загальної середньої освіти : Наказ МОН України від 22.08.2024 № 1182. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1408-24#Text>

4. Про внесення змін до Положення про інклюзивно-ресурсний центр : Постанова Каб. Міністрів України від 24.12.2024 № 1491. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1491-2024-п#Text>

5. Про затвердження Положення про спеціальну школу та Положення про навчально-реабілітаційний центр : Постанова Каб. Міністрів України від 06.03.2019 № 221 : станом на 6 верес. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/221-2019-п#Text>

6. Портал ІРЦ. *Портал ІРЦ*. URL: <https://ircenter.gov.ua/>

7. Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024–2026 роки : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 07.06.2024 № 527-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-р#Text>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-553-5-55>

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЯК КЛЮЧОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ

Зобенько Наталія Анатоліївна

кандидат педагогічних наук,

*доцент кафедри фізичної терапії, реабілітації, спеціальної
та інклюзивної освіти*

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

м. Ужгород, Україна

Постановка актуальності проблеми. Сучасний етап розвитку системи освіти України характеризується переходом до інклюзивної моделі, яка базується на засадах гуманізму, рівноправності, поваги до